





<https://tieulun.hopto.org>



# PHU - TRUONG TIENG - DAN

## CHUYỆN TÂN-THẾ-GIỚI

Một buổi đi chơi Saint-Louis nói chuyện với người bán thổ cá-nác.

Saint-Louis là một thắng cảnh ở Tân-thế-Giới, cách Nouméa 15 cây số, có thác nước, có hang Đức-Bà, có nhà thờ Thiên-Chúa, có làng dân bán thổ. Khách du-lịch đến đây không ai không biết Saint-Louis, chúng tôi ở Nouméa nhân ngày nghỉ lễ, anh em rủ đi Saint-Louis chơi, cuộc đi chơi lại gặp được bữa chuyện có lý thú với người sếp cá-nác, (sếp cá-nác cũng như tù-trưởng dân mọi bên ta) xin kể lại gửi về quí-báo gọi là chuyện ở Tân-thế-Giới.

Sáng ngày 11 Novembre 1934, ở Nouméa sau khi nghe bản 21 tiếng đại-bác của chính phủ Tân-thế-Giới làm lễ kỷ niệm cuộc đình chiến. Anh em chúng tôi lên ô-tô đi St-Louis. Đến nơi sương còn ướt lá, hoa đã cười thắm, cái không khí ban mai ở trên một phong cảnh núi non sầm lức, êm đềm mà trong sạch, anh em ai nấy đều tỏ bộ khoan khoái vui sướng, giao di các con đường vòng theo khe nước, xem ngắm nhiều cảnh rất vui thích, qua mỗi cái đồi thì lại thấy hiện ra một quang cảnh đẹp, nhất là đứng trên nhà thờ trông ra một cảnh ruộng bát ngát khoảng độ 4.5 chục mẫu tây, lúa con xanh ngắt như một tấm tranh thiên tạo vậy, ruộng đây trước kia của một ông cổ khai khẩn, ray thuộc về nhà chung.

Trước cửa nhà thờ có nhà máy xay lúa, chạy bằng sức nước thác rất tiện lợi, sau nhà thờ thì một làng dân bán thổ, dân cư thưa thớt, nhà ở làm theo hai bên đường, cây cối riềm rào, đường sá mát mẻ, nhà đều có vườn trồng hoa cảnh và cây ăn trái nhiều, anh em giao vạ làng, xem thấy trẻ con dân bán ra đứng trông ngó, như có ý lấy làm lạ, toan lại hỏi chuyện chơi, thì chúng ủa nhau chạy cả, một ông bạn cười vừa nói: ở đây họ chả có cái tưởng người nhà Đoàn đi bắt rợu bắt thuốc bên mình nhĩ, rồi thấy dáng xa đi lại một người dân ông nác chào chúng tôi rồi nói:

Thưa mấy ông, sếp tôi mới mấy ông vào nhà chơi.

Chúng tôi nghĩ bụng, sếp muốn kiểm tra chuyện gì với mấy anh em mình chẳng? Rồi theo người kia đến một cái nhà, trông có phần to hơn các cái khác, nhà bằng gỗ, cột lằng lằng si-men đúc, lên khỏi cầu thang, thấy trong nhà có ông già ra chào, bắt tay mới vào, tự giới thiệu là sếp người bán-thổ ở đây, kéo ghế mời ngồi đầu đây, ông liền nói tiếng bán-thổ với

người ra mời chúng tôi, thì thấy người kia vội ra treo lên một cây ở trước cửa nhà. Đoàn, khách chủ bắt đầu nói hỏi chuyện, 10 phút sau thì thấy 3 trái dừa đưa lên, theo tục người cá-nác, lấy thế làm khoản khách, chúng tôi uống nước dừa xong, lấy thuốc ra mời người chủ hút, chủ nói: tôi đây thuốc lá cuộn giấy hút không thơm (thuốc ba-toa là thuốc thuốc bằng thanh, khi hút phải cắt ra, người bán-thổ thường hút mà cuộn bằng lá tươi), rồi tiếp đó hỏi luôn:

— Thưa ba ông ở đâu lại?  
— Thưa ông, chúng tôi ở Nouméa lại.

— Các ông người Nhật hay người Tân?

— Chúng tôi không phải là người Tân, chúng tôi là người Đông-dương.

— Người Đông-dương, có phải các ông người An-nam, mà sao nay lại vào đây được?

— Phải, thưa ông, chúng tôi người làm việc, nay nghỉ ngày kỷ-niệm Đình-chiến (1914-1918) ông không biết sao?

— Nay là ngày kỷ-niệm Đình-chiến, mà tôi nghe người ta nói chuyện đến năm 1936 thì thế-giới sẽ đánh nhau nữa, chẳng hay mấy ông có đọc báo thấy chuyện gì không?

— Thế giới sẽ có chiến-tranh nữa, trước nay trên báo giới thấy đồn hoai, như là về mặt Âu-châu: Một tờ báo ở Paris có nói đến việc tăng binh khí ở Đức trong khoảng mấy năm nay, mà nước Đức lại tỏ ý cường ngạnh.

Thái độ nước Đức thì cường ngạnh như thế, còn ở Pháp thì người ta cũng băng hải lăm, tờ báo ấy lại nói rằng: Nước Đức chưa có thể đánh trước hai năm được (đầu năm 1936) vì vật liệu khí giới của Đức chưa làm kịp. Thôi dù thế nào mặc cho Hitler muốn nói sao thì nói.

Lại một tờ báo nữa ở Sydney (Australie), có đăng tin ở Bruxelles rằng: Nội-các nước Bỉ bàn việc quốc phòng, ông Devèze tranh biện với ông tổng giám đốc Noytan về chuyện làm đồn lũy ở cương-giới Bỉ-Đức, 2 ông tranh biện nhau, rút cục ông Devèze từ-chức. Theo chương-trình ông Devèze, thì đồn lũy đó phải làm có hàng rào thép như các đồn lũy nước Pháp ở về phía đông. Mà những công việc ấy ở Bỉ đã tốn hết 720 triệu quan, không hao lâu ở nghị-trường nước Bỉ cũng thuận theo chương trình ông Devèze, mà lại báo với nước Pháp rằng: chúng ta phải củng cố chống với quân Đức.

Ấy trên báo giới thấy có mấy tin như thế, còn sự thật thế nào thì chưa chắc, nhưng theo tôi nghĩ thì đồng tro tân năm

1914-1918, nghĩa là vấn đề trái khoáy, cùng việc yêu cầu quân bị bình đẳng của Đức chưa giải quyết xong, thì ngọn lửa chiến tranh ở Âu-châu sớm muộn thế nào rồi cũng bùng lại.

Còn về Đông-phương thì tình thế xem cũng rối bết, Nga, Mỹ, Nhật, Tân, giữa bốn nước đó đương sinh lăm chuyện lời thối, mới đây thấy nhân-vật nước Mỹ thường phao thuyết trước công chúng rằng: Chỉ 50 cái tàu bay là ta có thể đánh phá Nhật-bản trong hai ngày, mà nước Nhật cũng đương dự bị để đối phó lại, xem ra nước nào cũng đương sửa soạn binh khí để đánh nhau.

Xem cái tình thế ở Đông-Tây ngày nay, thì cái điềm thế giới đại chiến không sớm thì muộn... theo ý ông, nếu thế giới có chiến tranh, ông muốn không?

— Trời ơi, ai muốn cái tấn kịch kinh hãi ấy làm chi, vì trận Âu chiến trước, người chết của hao biết bao nhiêu kia mà!

Dứt lời, ông lại chỗ cái bị to tướng treo ở vách nhà, lục một cặp lâu, rồi đem ra một mảnh giấy báo cắt ở báo nào ra không biết, thấy có mấy chữ to: L'effroyable bilan de la grande guerre 1914-1918, dưới có kẻ: « 10 triệu người chết, 10 triệu người bị thương tàn tật, 9 triệu mồ côi, 5 triệu góa bụa, còn của cải bị phá hại và tiêu về việc binh khí ước có 10 nghìn milliards (1 trăm ức triệu) quan tiền tây, mà trong số chết đó tính về nước Pháp 1 triệu 391 nghìn người, nước Anh 869 nghìn người, nước Nga 1700 nghìn người, nước Ý 750 nghìn người, nước Lỗ 250 nghìn người, nước Serbie 380 nghìn người, nước Mỹ 70 nghìn, nước Bỉ 41 nghìn 300 người, nước Bồ-đào-Nha 8370 người. Còn về bên Đức 1 triệu 9 trăm 50 nghìn người, nước Hung-Ao 1 triệu 5 trăm 42 nghìn, nước Thổ nhĩ kỳ 3 trăm 50 nghìn, nước Bồ gia lợi (Bulgarie) 1 trăm nghìn.

« Tóm lại thì nước Pháp có 27 người dân chết 1 người, mà nước Đức 30 người dân chết 1 người, nước Anh 57 người dân chết 1 người ».

Chúng tôi xem xong nói: Hôm nay là ngày kỷ niệm đình chiến—vào đây chơi, lại được ông cho xem bản đồ chiến tranh ghê hãi về hồi chiến tranh, thật là không ngờ.

— Đó cái hại chiến tranh người chết của bao như thế, ai còn muốn nó làm gì.

— Tuy thế người ta thường nói thế giới có chiến tranh là một cái may cho nhân loại, chiến tranh là cha lẫn hóa, là mẹ lẫn minh, đời có chiến tranh thì đời mới sản xuất ra nhiều cái lý kỳ mới lạ, xem

như sau cuộc Âu chiến, khoa học thế giới trở lên phát đạt rất mau chóng.

— Theo tôi nghĩ, 4 bề 5 châu, đất đai tuy to rộng, giống người trắng vàng đen đỏ tuy có khác, mà cơ bản yếu nhau, thì đất riêng một vùng, trời riêng một xó, cái văn minh tấn hóa của mỗi nước, không phải có chiến tranh mà vẫn có; chứ cái văn minh chiến tranh mà có đó, nó là dã man chứ không phải là văn minh. Văn minh sao mà chỉ lo chế hóa các đồ đồ giết người, chúng tôi trước kia tuy mang tiếng dã man ăn thịt người, mà thật cũng không có cái dụng tâm đồ hại nhân loại đến như thế.

— Ông nói thế cũng phải, song tôi nghĩ thế giới hiện thời có cái quan niệm chuộng hư vinh, còn tranh quyền lợi, vì sự sinh tồn của mỗi nước, không cạnh tranh không thể yên được, mà nói đất riêng một vùng, trời riêng một xó?

Còn báo cử thần ái nhau, thì ở Vạn quốc này nay cũng thân ái nhau lắm chứ, song cái thân ái đó xem lại giống như người chăn dê, yêu bấy dê, là cốt để một ngày lột da ăn thịt. Huống nay nói về nhân khẩu của mỗi nước, ngày càng sinh sản nhiều, các cái nhu cầu cho sự sống trong mỗi nước không đủ cung cấp, lại gia dĩ bề ngoài lăm lè dòm rình muốn cướp dặt, bề trong thì lao tư khó điều hóa... không sức mạnh thì không bảo thủ quyền lợi được, mà muốn thêm sức mạnh thì phải tăng binh bị, đóng tàu đúc súng, chế hóa các thứ hơi-gạc thuốc độc cho nhiều. Đó là cái chiến tranh thiệt người ta vẫn không ai muốn có, mà nó cứ ngầm ngầm có, chúng tôi cũng chẳng muốn gì thế-giới có chiến tranh, song tình lý thế-giới ngày nay như thế, cũng như đồng lửa đã ngùn sủn, thì có ngày sẽ cháy bùng lên, ông nghĩ sao?

Các ông chờ nghĩ thế, ừ, ta nên mong đồng lửa kia nó âm âm thế rồi tắt, nếu nó cháy lên thì lan khắp ra, lúc đó không thể đứng xem nó cháy được. Như hồi Âu-chiến đầu nước bên không đành đành gì mà cũng bị ảnh hưởng nó kia.

Vừa dứt lời, thấy người nhà lại đem lên cho ông ba trái dừa, ông nức một hơi hết rồi kể chuyện trên thuốc—địa này, hồi Âu-chiến có người cá-uát chỉ vì khoai môn mà được làm sếp. Nguyên hồi đó có ông Tây về Pháp dự cuộc chiến tranh, bà đầm ở lại đây, lương thực mỗi ngày mỗi hao cạn, chủ nác nhờ sản khoai môn, mỗi ngày dâng bà một ít, bà lấy làm cảm ơn, sau tan cuộc chiến tranh ông Tây trở lại, chủ nác kia được đặc cách làm sếp....

Câu chuyện đương như nước

## Táo - Quân hội đàm

Trước ngày 23-12 ta là ngày về châu trời, các cụ táo công nhau bàn chuyện.

Hôm ấy nhân ngày rằm, các bác táo hội-điện lại để hỏi bàn công cuộc « liễn thiên » của các Táo, cuộc hội đàm có cả mấy cụ đến đông, cả thôn quê và thành phố, cụ Táo A chủ tọa nhiều tuổi bởi trước:

Táo A — Năm nay anh sắp về châu trời có nghe ở nhà họ báo thế nào không?

Táo B, Táo ở nhà quê — Coi họ xấu hơn năm nay ừ, tôi trên ở nhà lão nhà quê này hơn mười năm nay, mấy năm trước, đường kinh tế dễ dàng, lúa khoai, bán chạy, và có giá khá, nên cả nhà suốt năm vui vẻ ngày thường mừng một ngày rằm ở có cúng, gần đến cái ngày tôi đi châu trời, thì nó ào ạt với sáo sấm, nào chèo, xó, bành, trái, nó lo sấm rất tiem tiem trước mấy tuần. Năm nay, ôi thôi, tôi nghe nó than rằng: trời hại nó, nào bệnh, nào bão, nào lụt, đồ đạc đổ, đường kinh tế càng bị đình đốn, vật sản thứ gì bán cũng không được.

Vì thế nên vụ thuế năm nay tôi liệt mặt trông thấy rất thế thắm anh ừ, nào báo ruộng báo trâu, nào cầm nỏ, cầm máng, bị cơn mưa như chó đập lấy lửa mới có tiền nộp.

Từ khi làm xong vụ thuế tôi nay, tôi thấy cá nhà nó đều buồn bã nhào nhào, đến nỗi tiện tiện từng bữa một, tôi như là nhà. Uống cơm làm ruộng nhiều, mà kỳ thiệt mùa của đến nhà chủ khác tôi bán phần tư (3/4), còn của tôi chỉ có một phần tư (1/4) thôi. Bữa cơm nào tôi cũng thấy nếu có một phần tư gạo, còn khoai củ thì đem đến ba phần; đồ ăn toàn là muối rang rang chắt. Thấy cái tình cảnh ấy, thì có mòng gì lẽ vạt của nó nữa. Còn anh thì sao? Có lẽ anh năm nay nặng tôi lắm nhĩ?

Táo A — Anh đương tưởng lăm, tôi đây cũng đồng một cảnh như anh, tôi tuy ở vào cảnh nhà lão Paon, mấy năm trước, lão chưa cưới vợ về, thì tiền lương mỗi tháng mấy chục, tuy lão cũng hay chơi đen đỏ,

## Giúp nạn dân!

Al là kẻ hàng tâm, nên bỏ ra ít nhiều giúp nhau.

cháy, thì đồng hồ nhà thờ đánh bình bon 6 giờ, một ông bạn chúng tôi có việc, liền đứng giẫy rụa chúng tôi về, khi tiễn chân ra, ông chủ có nói khi nào các ông vào chơi nữa, tôi sẽ kể các chuyện ghi tích ở Nille-Calédonie này từ ngày có người Pháp cai trị. Anh em nhận lời rồi chào biệt về Nouméa, tới Nouméa thấy ở Cough-vien đương khai diễn các cuộc chơi vui, người ta chen nhau qua lại đông như ngày chợ tết bên ta, những người cá-nác thấy kéo nhau từng đoàn dài, vừa đi vừa hò hát, rồi họp nhau lại diễn cuộc pilot-pilon, mà nhẩy sáo hát rất là náo nhiệt! Anh em dạo chơi một lúc rồi đi dùng cơm, trong bữa cơm tôi kể lại câu chuyện ở thợ rèn làm nên Tổng-đốc, bầm già được đi Tri huyện ai nấy đều cười tức bụng.

Nouméa, le 25 Novembre 1934

RUONG-SINH

nhưng cũng chưa đến nỗi ngồi bất kể lương ấy; nên thỉnh thoảng ngày rằm, mồng một, lão có mua sấm chay miến mà cúng thôi.

Năm nay có người vợ trẻ đẹp, làm cho lão má quai: Từ ngày lão đem cô gái về nhà thì 5 kỳ về, ngày hai buổi lão đi làm việc, có ở nhà có đồng lương nào lão đi từ sáo, cắt lá ráo cá, còn mặc quần là khác. Cảnh gia đình hết hòa thuận, tôi cũng khó ngồi yên được. Hôm trước tôi nghe lão hỏi vợ: « còn không mấy hôm nữa, mua đồ gì đưa ông Táo về trời? » Có vợ đánh lộn nói: « Táo to gì, tôi thua sạch mấy tháng này, thần Táo đâu không thấy phò hộ, thôi, đừng có quấy gì nữa ».

Thế có đáng buồn đáng tức không anh? Đây tôi coi họ, có, anh C. là hơn chúng ta hết này.

Táo C — Hôm nay nhân vì quí anh và cụ đây (chỉ ông chủ tọa), nên tôi phải đến cho có mặt; chút thôi, còn việc đó xin đừng hỏi đến tôi, chán quá; tôi đây cũng được ở nhà quan đường là đủ; cáo hòa các anh, ai đi báo Huyện nhà thì năm nay, lại có áo cảm với tôi. Kì tháng trước báo 31 lời tiên của các giáo sư lo c'anh nghech và lão chánh tổng n'ay mấy trăm, không rõ việc « k'ín » của báo làm đó, ai hay mà má-h'eo-b'ết, nên báo ta bị quố, thành thử đáng lẽ năm nay báo sắp lên thì phải bị chuyện « không ngờ » đó, còn phải năm yên cái chun tri huyện, nên báo ta trạch tôi, sao không phải bỏ để cho báo gặp phải cái « ca không may », đã bị nổi xù, mà lại may với anh em. Gần mấy tháng nay hết mỗi lần báo xuống nhà bíp đi ngang qua mặt tôi là làm bắt nạt miệt, hình như chưa từ, rằm nay tôi không hy vọng gì cả.

C vừa dứt lời, táo D nói:

D — Ủa! các anh em mình năm nay sao gặp những chuyện cái thế? Tôi đây lại không hơn quí anh nhĩ: ở thành thị như tôi, mấy năm trước chủ nhà, mua bán, phải là, mấy năm nay thì sa sút khác thường quá, nên nó vin cái có 8.Ấm, và theo chính sách tiêu-tiền, không hương khói gì cả và xúp-cá cũng ít. Gần đây thấy có mua báo và lập chi gì gì đó, rồi bắt con xúm đọc, một hôm nó tôi lộp lạt nghe người chủ nhà nói: « tá lết này ta quá, mà l'eo, nay nhờ thần Khoa học tình ngộ lại, nhất thiết không nên tin thần quí nào cả », Nghe câu ấy, bèn tôi nói như sáo đánh, ngâm nghĩ mà sợ cho địa vị tương lai của bọn mình, không biết rồi đây họ còn có mặt ra sao nữa.

Nay xin cảnh cáo với anh em biết, để sớm trau dồi.

Táo D nói vừa dứt lời, trong một cái chớp mắt, táo kia biến mất, không thấy ai hỏi nói chi nữa, Táo C đứng lên nói:

Tôi nghe anh em bàn luận về tình hình các gia chủ năm nay, và các lễ liên hoan ngày 23 sắp tới. Vậy tôi xin có mấy lời vấn đáp anh em biết:

Tôi ra nhiệm chức Táo-quân đã trải mấy mươi năm trời, mà gần đây tôi xem trong xã hội ta có chủ biến thiên, người ta họ đã giáo ngộ nhiều, họ lấy Khoa-học làm hướng đạo-sư, mà đánh đổ hết thảy thần quyền.

Vậy chúng ta phải nên giao phó (thi) quyền của chúng ta cho tay võng, phải lấy công lý làm chuẩn thẳng, công-bình làm mục-diệu, nên ý mình là thần quyền vạn năng, thì tôi có, ngày họ sẽ « thay đổi » táo đất, mà đặng toàn thể không thì bọn mình cũng khó làm đối. Các Táo trọng có chiến nghĩ ngợi, Như-Tâm

